

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

© Сорока С. О., 2014

Досліджено особливості виявлення та проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Запропоновано алгоритм дій на початковому етапі розслідування цього злочину.

Ключові слова: виявлення, розслідування, слідчі (розшукові) дії, контрабанда, наркотичні засоби.

С. А. Сорока

ОСОБЕННОСТИ ВЫЯВЛЕНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ (РОЗЫСКНЫХ) ДЕЙСТВИЙ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ РАССЛЕДОВАНИЯ КОНТРАБАНДЫ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

Исследованы особенности выявления и проведения следственных (розыскных) действий на начальном этапе расследования контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, или фальсифицированных лекарственных средств. Предложен алгоритм действий на начальном этапе расследования этого преступления

Ключевые слова: выявление, расследование, следственные (розыскные) действия, контрабанда, наркотические средства.

S. A. Soroka

FEATURE OF DETECTION AND REALIZATION OF INVESTIGATIVE ACTIONS ON THE START-UP PERIOD INVESTIGATION OF DRUGS' SMUGGLING

In this article explores the features of detection and realization of investigative actions on the start-up period of investigation contraband smuggling of narcotics , psychotropic substances and falsification medicinal means .The algorithm of operating is offered on the start-up period of investigation of this crime

Key words: Detection, investigation, investigative actions, contraband of narcotics.

Постановка проблеми. Останніми роками в Україні спостерігається поширення наркоманії та зростання злочинності, пов'язаної з нею. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів¹ є одним із основних джерел наповнення ринку наркотиками. У зв'язку з цим збільшилась і кількість кримінальних проваджень, що розслідуються за цією категорією злочинів. Це, своєю чергою, поставило нові питання для науковців і практичних працівників, які полягають у вдосконаленні існуючих і створенні нових методик проведення досліджень, надання рекомендацій щодо особливостей виявлення та початкового етапу проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування контрабанди наркотичних засобів.

Мета дослідження – з'ясувати особливості виявлення та проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Стан дослідження. Проблемою методики розслідування окремих видів (груп) злочинів займалися такі вчені: П. Д. Біленчук, І. О. Возгрін, Ю. М. Грошевий, І. І. Когутич, В. А. Колсник, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько, І. М. Якимов та ін.

Виклад основних положень. Розпочати досудове розслідування у межах своєї компетенції зобов'язані слідчий або прокурор. Законом передбачено два приводи, щоб розпочати досудове розслідування: 1) подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; 2) самостійне виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (ст. 25 Кримінального процесуального кодексу (далі КПК) України)¹.

Особливістю виявлення контрабанди наркотичних засобів є те, що отримання інформації про вчинення цього злочину відбувається здебільшого шляхом самостійного виявлення слідчим, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. Під будь-яким джерелом розуміється отримання інформації слідчим, прокурором про певне кримінальне правопорушення під час досудового розслідування іншого кримінального правопорушення або співробітниками оперативних підрозділів за результатами проведення заходів, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила злочин, надходження інформації з інших органів державної влади, засобів масової інформації, під час виконання покладених на них законом обов'язків [2, с. 528]. Тому уявляється, здебільшого, виявлення контрабанди наркотичних засобів повною мірою покладатиметься на працівників правоохоронних органів під час здійснення ними професійної діяльності, як правило, на посадових осіб органів доходів і зборів під час здійснення митного контролю. Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів шляхом: 1) перевірки документів та відомостей; 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян); 3) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств; 4) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи проводиться діяльність, контроль за якою відповідно до Митного кодексу України та інших законів України покладено на органи доходів і зборів [3]. У разі безпосереднього виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 305 Кримінального України кодексу (далі КК), працівником правоохоронного органу складається рапорт, а якщо іншою особою, то пишеться заява, де зазначаються дані, які становлять зміст єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР) (ч. 5 ст. 214 КПК України) [4].

---

¹ У подальшому, якщо інше спеціально не застережене, вживатиметься один термін “наркотичні засоби” (чи “наркотики”), що означає сукупність предметів злочинів – наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори. Це стосується і назви статті.

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення контрабанди наркотичних засобів, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Виявлення контрабанди наркотичних засобів потрібно вважати невідкладним випадком, тому огляд місця події може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, а відомості вносяться негайно після завершення огляду. Проведення огляду місця події під час виявлення контрабанди наркотичних засобів є невідкладною і обов'язковою слідчою (розшуковою) дією. Це пояснюється необхідністю отримання інформації про обставини події у первісному, незміненому стані, оскільки будь-яке зволікання спричиняє втрату речових доказів, знарядь і засобів його вчинення, втрати інформації про осіб, що його вчинили. Проводити огляд місця події може слідчий самостійно або доручити його проведення працівнику оперативного підрозділу, про що слідчим складається письмове доручення. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Під час проведення огляду місця події у встановленому законом порядку фіксуються відомості щодо обставин вчинення контрабанди наркотичних засобів, встановлюються свідки, вилучаються виявлені наркотичні засоби та інші речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, зважуються вилучені наркотичні засоби. Вилучені засоби, речі, документи мають був в належний спосіб упаковані для уникнення пошкоджень та неконтрольованого доступу з додаванням бірок, посвідчених відповідними написами і підписами осіб, які брали участь у огляді, і скріплюються печаткою відповідного органу, про що зазначається в протоколі. Якщо оглянути вилучені наркотичні засоби, речі і документи на місці здійснити неможливо, вони мають бути тимчасово опечатані і зберігатися у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточне опечатування. Під час проведення огляду місця події слідчий має право заборонити будь-якій особі залишати місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Для проведення огляду з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, доцільно запросити спеціаліста, який за дорученням слідчого має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани, схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати та вилучати наркотичні засоби, речі і документи, що мають значення для кримінального провадження, проводити зважування наркотичних засобів. Про проведення огляду місця події складається протокол, відповідно до вимог ст. 104 КПК України, в якому зазначається про фіксування слідчої (розшукової) дії за допомогою технічних засобів. Після складання протоколу учасникам, які брали участь у проведенні процесуальної дії надається можливість ознайомитися із його текстом. Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Крім того, після проведення огляду місця події, доцільно провести обшук особи з метою виявлення і вилучення наркотичних засобів. Обшук особи проводиться, якщо є достатні підстави вважати, що вона переховує засоби або речовини, які мають значення для кримінального провадження. Такий обшук особи належить до невідкладних слідчих дій та проводиться без попереднього рішення про це слідчого судді та самого слідчого [2, с. 600]. Обшук особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понять, однієї статі з обшукуванням. У цьому випадку обшук особи не є складовою огляду місця події, тому про проведення обшуку особи складається окремий протокол, відповідно до вимог ст. 104 КПК України. Про оформлення та збереження речових доказів зазначено вище. У разі вилучення наркотичних засобів саме під час огляду особи при здійсненні митного контролю працівниками служби доходів і зборів, то в такому випадку, як правило, огляд місця події проводити недоцільно, оскільки він матиме доволі формальний характер і не дасть позитивних результатів в отриманні доказової інформації, за винятком випадків, коли особа, у якої будуть виявлені наркотичні засоби, намагатиметься від них позбавитися.

З метою швидкого, повного та неупередженого розслідування контрабанди наркотичних засобів слідчому доцільно визначити проведення першочергових слідчих (розшукових) дій. Крім огляду місця події і обшуку особи, до першочергових слідчих (розшукових) дій під час розслідування контрабанди наркотичних засобів слід зарахувати: огляд речових доказів, призначення експертизи, обшук, допит, арешт майна.

На думку В. О. Коновалової, при визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати проведення і відповідно до цього визначити їх найоптимальнішу черговість [5, с. 72–74].

Найпоширенішою слідчою (розшуковою) дією для отримання доказів є допит. Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини [6, с. 187]. *Допит підозрюваного*, як правило, проводиться слідчим відразу після затримання, обшуку особи, огляду місця події за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Під час допиту підозрюваного найперше з'ясовуються анкетні дані, які звіряються з документом, що посвідчує особу (паспорт, свідоцтво про народження тощо). Після чого особі роз'яснюються її права, обов'язки і порядок проведення допиту. У разі, якщо особа не володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, то до участі у допиті може бути залучений перекладач. Підозрюваний може відмовитися давати показання. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. Якщо підозрюваний погодився давати показання, йому пропонується розповісти про обставини вчиненого злочину. Основне завдання слідчого під час допиту підозрюваного полягає у з'ясуванні і фіксуванні показань допитуваного у повному обсязі його поінформованості, конкретизації та деталізації їх, щоб кожна з обставин, що фігурують, могла бути перевірена і підкріплена іншими доказами. *Допит свідків*. Під час розслідування контрабанди наркотичних засобів свідків можна поділити на три групи: а) особи, які безпосередньо виявили наркотичні засоби і затримали підозрюваного – посадові особи органів доходів і зборів під час здійснення митного контролю, працівники Прикордонних військ України, оперативні працівники міліції, СБУ та ін.; б) свідки, які були присутні при вчиненні контрабанди (очевидці злочину), – обслуговуючий персонал (провідники вагонів, стюардеси, працівники залізниці, автовокзалів, аеропортів, річкових і морських портів); водії та пасажери транспортного засобу, що використовувався контрабандистом для вчинення злочину; начальник поїзної бригади, капітан судна, керівник туристичної групи та ін.; в) свідки, які хоча і не брали участі у виявленні і затриманні контрабандиста, але можуть дати інформацію про події, що передували вчиненню злочину, чи після нього, – родичі підозрюваного, його друзі, знайомі, колеги по роботі. Під час допиту свідків слідчий з'ясовує, що саме їм відомо про вчинення контрабанди наркотичних засобів затриманою особою, відомості про затриману особу, що конкретно вони бачили чи чули. Про проведення допиту складається протокол відповідно до вимог ст. 104 КПК України.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення контрабанди наркотичних засобів. Обшук житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді, до якого звертається слідчий з клопотанням, погодженим з прокурором. Підстави для проведення обшуку мають бути достатніми, інакше слідчий суддя відмовляє у задоволенні відповідного клопотання. Виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий має право доручити відповідним оперативним підрозділам ОВС. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань для участі в обшуку може бути запрошений спеціаліст. Обшук житла чи іншого володіння особи повинен проводитись із обов'язковим залученням не менше ніж двох понятих, незалежно від застосування технічних засобів фіксування, в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки особа, яка проводить обшук не дійде висновку, що виконання такої умови може істотно зашкодити меті обшуку.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка має житло чи інше володіння, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Уповноважена службова особа, якій доручено проведення обшуку має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому уповноважена службова особа, яка проводить обшук зобов'язана забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб. Під час проведення обшуку необхідно виявляти та вилучати: 1) наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби; 2) гроші та інші цінності, отримані від незаконних дій з наркотичними засобами, речі та предмети, заборонені до вільного обігу; 3) обладнання та їх частини, посуд або інші предмети, які були використані для незаконного виготовлення наркотичних засобів, у тому числі ті, на яких залишились їх сліди (миски, каструлі, колби, сита м'ясорубки тощо); пристосування для фасування наркотичних засобів (терези, ємкості, порожні ампули тощо); 4) документи, що вказують на зв'язок підозрюваного з іншими учасниками контрабанди (записні книжки з адресами і номерами телефонів, фотографії співучасників, листи, телеграми, чорнові записи, що мають інформацію про контрабандні операції тощо); 5) проїзні документи (квитки), повідомлення про міжнародні поштові відправлення; 6) інші предмети і документи, що можуть мати значення для справи. Обсяг і зміст пошукових дій, зокрема, пов'язаних із розкриттям закритих приміщень, схованок, тайників, розбиранням технічного обладнання чи пристроїв тощо, повинні відповідати досягненню поставленої мети обшуку. Уповноважена службова особа, яка проводить обшук може прийняти рішення про проведення особистого обшуку осіб, якщо є достатні підстави вважати, що особи, які присутні під час обшуку, мають при собі речовини, предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження і відмовляються видати їх добровільно, про його проведення зазначено вище. Відомості про проведення обшуку особи та його результати відображаються у протоколі обшуку, який складається відповідно до вимог ст. 104 КПК України.

Огляд наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей обставин вчинення злочину, передбаченого ст. 305 КК України, що полягає у огляді вилученої речовини, описуються її зовнішні ознаки: вид; кількісно-якісні характеристики (склад, консистенція, колір, запах, розміри, обсяг, вага). У разі вилучення ампул, таблеток: наявність написів на ампулах, таблетках, рівень заповнення ампули рідиною; колір рідини та наявність осаду; спосіб упакування та пакувальний матеріал, цифрові позначення і назва заводу-виробника та ін. Огляд повинен мати дослідницький характер. Від знань слідчого, його досвіду і умінь здійснювати такий огляд залежить швидкість і повнота досудового розслідування.

У ст. 237 КПК України визначений порядок огляду, де передбачено, що для участі в огляді має бути запрошений підозрюваний, його захисник, законний представник, з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, запрошується спеціаліст. Під час огляду доцільно проводити фотографування. Про проведення огляду складається протокол, відповідно до вимог ст.104 КПК України. Оглянутий речовий доказ підлягає негайному опечатуванню із завіренням підписами осіб, які бали участь у проведенні огляду, і зберігається в камері зберігання до вирішення справи по суті.

Залучення експерта для проведення експертизи. Проведення експертизи є процесуальною дією, яка передбачає призначення експертизи, проведення досліджень і надання висновку експертом. Експерт залучається, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідно використати наукові, технічні або інші спеціальні знання. Про призначення експертизи слідчий складає постанову, відповідно до вимог ч. 5 ст. 110 КПК України. Повне і всебічне дослідження вилучених речовин здійснюється під час проведення судово-хімічної експертизи. Об'єктами дослідження є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх

аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби. За допомогою судово-хімічної експертизи встановлюється належність вилучених речовин або засобів до визначеного виду, які згідно із законом “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” від 15 лютого 1995 року, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, або встановлюється, що вилучений лікарський засіб є фальсифікованим. Запитання, які ставляться слідчим експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Висновок експерта не є обов’язковим для слідчого, який здійснює кримінальне провадження. Незгода слідчого з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідній постанові.

Арешт майна. Санкція ч. 2, 3 ст. 305 КК України передбачає конфіскацію майна. В цих випадках слідчий має право накладити арешт на майно підозрюваного. Про арешт майна слідчий звертається з клопотанням, погодженим з прокурором, до слідчого судді. До клопотання мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий обґрунтовує доводи клопотання.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо такий алгоритм дій на початковому етапі розслідування контрабанди наркотичних засобів: 1) реєстрація заяви, повідомлення або рапорту; 2) проведення огляду місця події; 3) внесення відомостей в ЄРДР; 4) проведення особистого обшуку; 5) допит підозрюваного; 6) проведення обшуку житла чи іншого володіння особи; 7) проведення огляду наркотичних засобів; 8) призначення судово-хімічної експертизи; 9) допит свідків; 10) накладення арешту на майно.

Враховуючи, що кожне кримінальне провадження має певні особливості, то на початковому етапі під час розслідування контрабанди наркотичних засобів у кожному конкретному випадку може виникнути необхідність у проведенні інших слідчих (розшукових) дій.

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. – Т.1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пионки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.* 2. *Козутич І. І. Криміналістика: курс лекцій / І. І. Козутич. – К.: Аміка, 2009. – 888 с. – С.538.* 3. *Митний кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page12>.* 4. *Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань // Наказ Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 року № 69 із змінами та доповненнями. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-edinii-reestr-dosudovih-rozsliduvan-doc110019.html>.* 5. *Коновалова В. Е. Первоначальные следственные действия и тактические операции при расследовании преступлений в сфере экономики / В. Е. Коновалова // Проблемы борьбы зі злочинністю у сфері економічної діяльності: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 груд. 1998 р.) / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 1999. – 134 с.* 6. *Криміналістика: підруч. – 4-е вид., перероб і доп. / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред проф. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2008. – 464 с.*